

Αρ. Φακ.: Α/Π 1404/2025, Α/Π 642/2026

**Έκθεση Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
αναφορικά με την παροχή διαφοροποιημένου εκπαιδευτικού υλικού και
προσβάσιμων διαγωνισμάτων και εξεταστικών δοκιμίων
σε μαθητές και μαθήτριες με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**

Λευκωσία, 9 Σεπτεμβρίου 2026

Προϊστάμενη Λειτουργός: Νάσια Διονυσίου

Ερευνούσα Λειτουργός: Εύη Ιωσήφ

1.Εισαγωγή

1.1.Με την απόφαση υπ' αριθμό 73.519, ημερομηνίας 09 Μαΐου 2012, το Υπουργικό Συμβούλιο όρισε τον/την Επίτροπο Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ως τον Ανεξάρτητο Μηχανισμό για την προώθηση, προστασία και παρακολούθηση της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

1.2.Υπό τον θεσμικό του/της ρόλο, καθώς και με την ειδική αυτή αρμοδιότητά του/της, ο/η Επίτροπος εξετάζει, είτε αυτεπαγγέλτως, είτε κατόπιν υποβολής παραπόνων ή καταγγελιών, πλημμέλειες ή/και ελλείμματα σε νομοθετικό και κανονιστικό επίπεδο ή σε επίπεδο διοικητικής δράσης και πρακτικής, κατά παράβαση της Σύμβασης. Στη βάση των ευρημάτων της έρευνας, ο/η Επίτροπος υποβάλλει εκθέσεις προς τις εμπλεκόμενες κρατικές υπηρεσίες ή άλλους φορείς, στις οποίες καταγράφει τις διαπιστώσεις του/της επί των στρεβλώσεων ή/και παρεκκλίσεων από τις επιταγές της Σύμβασης, και προβαίνει σε σχετικές παρατηρήσεις ή/ και εισηγήσεις ή/και συστάσεις.

1.3.Πέραν τούτων, ο/η Επίτροπος έχει την αρμοδιότητα να αναπτύσσει και να υποστηρίζει δράσεις για τη διαφώτιση, ευαισθητοποίηση και προώθηση της προστασίας και πραγμάτωσης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες και της εφαρμογής της Σύμβασης.

1.4.Στο πλαίσιο της ενάσκησης των ως άνω αρμοδιοτήτων, το Γραφείο μου εξέτασε τα ακόλουθα παράπονα:

2. Παράπονο υπ' αριθμό Α/Π 1404/2025

2.1.Περιγραφή παραπόνου

- 2.1.1.** Η κ. Χχ, μητέρα του χχ, απευθύνθηκε στο Γραφείο μου, καταγγέλλοντας το Χ Γυμνάσιο Λεμεσού, στο οποίο φοιτούσε το παιδί κατά τον κρίσιμο χρόνο, για παροχή προς το ίδιο μη προσβάσιμου εξεταστικού δοκιμίου στο μάθημα της Βιολογίας, κατά τις τελικές εξετάσεις της Β' Γυμνασίου.
- 2.1.2.** Ειδικότερα, όπως καταγράφεται στο παράπονο, το παιδί έχει διαγνωσθεί με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), είναι μη λεκτικό και ακολουθεί εξατομικευμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο Spelling to Communicate (S2C), για την επικοινωνία και την εκπαιδευτική του συμμετοχή.
- 2.1.3.** Δεδομένων των ως άνω επιστημονικά αξιολογημένων χαρακτηριστικών του παιδιού, η Κεντρική Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΚΕΕΑΕ) είχε αποφασίσει όπως παρέχεται σε αυτό διαφοροποιημένο εξεταστικό δοκίμιο, κατά τα διαγωνίσματα και τις τελικές εξετάσεις.
- 2.1.4.** Εντούτοις, στο παράπονό της η παραπονούμενη κατήγγειλε πως, στο πλαίσιο της διεξαγωγής των τελικών εξετάσεων στο μάθημα της Βιολογίας της Β' Γυμνασίου για τη σχολική χρονιά 2024-2025, το εξεταστικό δοκίμιο που ετοιμάστηκε από τη σχολική μονάδα και στο οποίο κλήθηκε να ανταποκριθεί το παιδί της δεν ήταν προσαρμοσμένο στα εξατομικευμένα χαρακτηριστικά του.
- 2.1.5.** Συγκεκριμένα, όπως υποστηρίχθηκε, η καθηγήτρια της τάξης σχεδίασε το συγκεκριμένο εξεταστικό δοκίμιο με βάση την προσωπική της κρίση περί

προσβασιμότητας, χωρίς την προηγούμενη επικοινωνία, συνεργασία και συνδρομή της **καθηγήτριας στήριξης**. Ένεκα τούτου, αριθμός ασκήσεων του εξεταστικού δοκιμίου κρίθηκαν από την καθηγήτρια στήριξης και τον μεταγραφέα ως μη προσαρμοσμένες και συμβατές με το μαθησιακό προφίλ του μαθητή. Λόγω αυτής της εξέλιξης, ζητήθηκε όπως οι συγκεκριμένες ασκήσεις εξαιρεθούν από τη βαθμολόγηση, αίτημα που, ωστόσο, δεν ικανοποιήθηκε, με αποτέλεσμα ο μαθητής να λάβει χαμηλή βαθμολογία.

2.1.6. Βάσει των πιο πάνω, αποτελεί θέση της παραπονούμενης ότι η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών της τάξης και των καθηγητών/τριών στήριξης, κατά παράβαση των εγκύκλιων οδηγιών του Υπουργείου Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας (ΥΠΑΝ), έχει αρνητικό αντίκτυπο στη μαθησιακή πορεία και εξέλιξη του παιδιού της.

2.2.Διερεύνηση παραπόνου – Τοποθέτηση ΥΠΑΝ:

2.2.1. Στα πλαίσια διερεύνησης του ζητήματος, αποτάθηκα, με επιστολή μου, ημερομηνίας 05 Αυγούστου 2025, προς τον Γενικό Διευθυντή ΥΠΑΝ, ζητώντας έγγραφη ενημέρωση επί του θέματος.

2.2.2. Στην **απαντητική επιστολή του ΥΠΑΝ, ημερομηνίας 10 Σεπτεμβρίου 2025**, καταγράφηκαν τα ακόλουθα:

2.2.2.1. Το ΥΠΑΝ διασφαλίζει ότι όλοι οι μαθητές και όλες οι μαθήτριες με αναπηρίες απολαμβάνουν ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση και στις εξετάσεις, με τις απαραίτητες εύλογες προσαρμογές, σύμφωνα με τις πρόνοιες της *Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες*, τον *περί Ατόμων με Αναπηρίες Νόμο [127(1)/2000]*, και τον *περί*

Καταπολέμησης των Φυλετικών και Ορισμένων Άλλων Διακρίσεων (Επίτροπος) Νόμο [42(1)/2004).

2.2.2.2. Σε εφαρμογή των αποφάσεων της ΚΕΕΑΕ, το Γραφείο Ειδικής Αγωγής Μέσης Εκπαίδευσης απέστειλε σχετική επιστολή στο συγκεκριμένο σχολείο, με οδηγίες για την παροχή διαφοροποιημένου εξεταστικού δοκιμίου στον συγκεκριμένο μαθητή.

2.2.2.3. Επιπλέον, το ΥΠΑΝ έχει εκπονήσει και διανείμει στις επηρεαζόμενες σχολικές μονάδες Κείμενο Πολιτικής με Γενικές Οδηγίες Προσαρμογής Εξεταστικών Δοκιμίων για Παιδιά Ειδικής Αγωγής, στο οποίο παρατίθενται συγκεκριμένα μέτρα, μεταξύ των οποίων είναι η διατύπωση ερωτήσεων σε απλή και σαφή μορφή, η χρήση ερωτήσεων κλειστού τύπου (σωστό λάθος, πολλαπλής επιλογής, αντιστοίχισης), η αποφυγή ερωτήσεων ανοικτού τύπου όπου κρίνεται απαραίτητο, η δυνατότητα απάντησης επί του δοκιμίου και η αξιοποίηση λογισμικών ή εναλλακτικών μορφών παρουσίασης.

2.2.2.4. Το ΥΠΑΝ αντιλαμβάνεται τις ανησυχίες της παραπονούμενης για το κατά πόσον το εξεταστικό δοκίμιο της Βιολογίας ανταποκρίθηκε στις ιδιαίτερες ανάγκες του παιδιού.

2.2.2.5. Ωστόσο, η διαμόρφωση των διαφοροποιημένων εξεταστικών δοκιμίων αποτελεί αρμοδιότητα των διδασκόντων/ουσών εκπαιδευτικών, σε συνεργασία με τους/τις καθηγητές/τριες στήριξης και με βάση τις αποφάσεις της ΚΕΕΑΕ, στο πλαίσιο των οδηγιών πολιτικής που εκδόθηκαν από το ΥΠΑΝ.

2.2.2.6. Σημειώνεται ότι οι διαφοροποιήσεις πρέπει να ανταποκρίνονται στο εξατομικευμένο πρόγραμμα και στις εκπαιδευτικές ανάγκες του παιδιού,

χωρίς όμως να αλλοιώνεται το περιεχόμενο της ύλης ή η ισοτιμία της αξιολόγησης.

2.2.2.7.Οι εκπαιδευτικοί της συγκεκριμένης σχολικής μονάδας ετοίμασαν διαφοροποιημένο εξεταστικό δοκίμιο, το οποίο, βάσει της παιδαγωγικής τους κρίσης, θεωρήθηκε ότι ανταποκρίνεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες του μαθητή.

2.2.2.8.Με την έναρξη της σχολικής χρονιάς 2025-2026 και στο πλαίσιο των πολυθεματικών συναντήσεων που θα διεξαχθούν παρουσία όλων των εμπλεκομένων, θα δοθούν εκ νέου οδηγίες προς τη Διεύθυνση του σχολείου και προς όλους τους εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς για την πιστή εφαρμογή των αποφάσεων της ΚΕΕΑΕ και του πλαισίου διαφοροποίησης του εκπαιδευτικού υλικού και των εξεταστικών δοκιμίων του μαθητή. Επιπρόσθετα, θα γίνει ιδιαίτερη σύσταση για ενίσχυση της συνεργασίας διδασκόντων/ουσών με τους/τις καθηγητές/τριες στήριξης καθόλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, αλλά και των τελικών εξετάσεων Τέλος, τονίζεται ότι το ΥΠΑΝ προγραμματίζει συνεχείς επιμορφώσεις του προσωπικού, ώστε να αποφεύγονται στο μέλλον παρόμοια περιστατικά.

2.2.3. Για σκοπούς πληρέστερης κατανόησης του θέματος και εξ αφορμής της υποβολής στο Γραφείο μου συναφούς με το υπό συζήτηση παραπόνου¹, απευθύνθηκα εκ νέου στον Γενικό Διευθυντή ΥΠΑΝ.

2.2.4. **Στην επιστολή μου, ημερομηνίας 29 Οκτωβρίου 2025**, αφού αρχικώς διατύπωσα τις εκ πρώτης όψεως διαπιστώσεις μου ως προς τις αδυναμίες που παρουσιάζει η ως άνω διαδικασία ετοιμασίας των εξεταστικών δοκιμίων, **ζήτησα την τοποθέτηση της αρμόδιας αρχής ως προς το κατά**

¹ Α/Π 1389/2025

πόσο αξιολογείται ως πρόσφορη η σύσταση ενός κεντρικού συντονιστικού φορέα, ο οποίος, είτε να ετοιμάζει τα διαφοροποιημένα εξεταστικά δοκίμια ή/ και εκπαιδευτικό υλικό, είτε να ελέγχει κατά πόσο αυτά, στην περίπτωση που ετοιμάζονται από τις σχολικές μονάδες, ανταποκρίνονται στις εξατομικευμένες ανάγκες των μαθητών και μαθητριών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

2.2.5. Στην απαντητική του επιστολή, ημερομηνίας 10 Φεβρουαρίου 2026, το ΥΠΑΝ επιχειρηματολόγησε υπέρ της ετοιμασίας των διαφοροποιημένων εξεταστικών δοκιμίων σε επίπεδο σχολικής μονάδας, προβάλλοντας τα ακόλουθα:

2.2.5.1. Οι προσαρμογές των εξεταστικών δοκιμίων στις εξατομικευμένες ανάγκες των μαθητών και μαθητριών με αναπηρίες καθοδηγούνται από τις κατευθυντήριες γραμμές του Κειμένου Πολιτικής για τη Διαφοροποίηση και τις σχετικές εγκυκλίους του Υπουργείου.

2.2.5.2. Οι διδάσκοντες/ουσες εκπαιδευτικοί γνωρίζουν τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες του κάθε μαθητή και της κάθε μαθήτριας. Η υφιστάμενη διαδικασία πραγματοποιείται σε συνεργασία με τους/τις εκπαιδευτικούς στήριξης, ενώ το τελικό δοκίμιο ελέγχεται από τους/τις αρμόδιους/ες Επιθεωρητές/τριες, προς διασφάλιση της επιστημονικής εγκυρότητας και της συνέπειας με την ύλη της τάξης.

2.2.5.3. Η επιλογή να διατηρείται η ευθύνη ετοιμασίας των διαφοροποιημένων δοκιμίων στο επίπεδο του σχολείου, έχει ως βασική επιδίωξη την ουσιαστική εξατομίκευση και την προσαρμογή του περιεχομένου στις ρεαλιστικές δυνατότητες και το μαθησιακό πλαίσιο του κάθε παιδιού.

2.2.5.4. **Παρόλα αυτά, αναγνωρίζεται η ανάγκη για ενίσχυση της ποιότητας και της συνέπειας στην εφαρμογή των διαφοροποιήσεων.** Προς αυτή την κατεύθυνση, εξετάζονται τρόποι περαιτέρω ενίσχυσης της επιμόρφωσης, της καθοδήγησης και της επαγγελματικής στήριξης των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών.

2.2.5.5. Η δημιουργία ενιαίου, κεντρικού φορέα με καθολική αρμοδιότητα για την ετοιμασία όλων των διαφοροποιημένων εξεταστικών δοκιμών δεν κρίνεται, στο παρόν στάδιο, ως η πλέον ενδεδειγμένη λύση, καθώς ενδέχεται να αποδυναμώσει τη δυνατότητα προσαρμογής στις εξατομικευμένες ανάγκες. Παρ' όλα αυτά, η ενίσχυση των μηχανισμών συντονισμού και διασφάλισης ποιότητας παραμένει αντικείμενο συνεχιζόμενης μελέτης.

2.2.5.6. Το Υπουργείο παρακολουθεί με συνέπεια την εφαρμογή των πρακτικών διαφοροποίησης και εργάζεται για τη συνεχή αναβάθμιση των διαδικασιών μέσω της Εθνικής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2024-2028 και των σχετικών δράσεων επιμόρφωσης και υποστήριξης.

2.2.6. Πέραν των ως άνω, με πρόσθετη επιστολή του, **το ΥΠΑΝ με ενημέρωσε ως προς τις ενέργειες που έχουν ήδη αναληφθεί από πλευράς του,** αλλά και ως προς εκείνες, οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη, αναφορικά με το θέμα. Ειδικότερα, πληροφορήθηκα ως προς τα εξής:

2.2.6.1. Σε σχέση με τα υπό διερεύνηση παράπονα, το ΥΠΑΝ προχώρησε σε άμεση επικοινωνία και καθοδήγηση των εμπλεκόμενων σχολικών μονάδων, παρέχοντας σαφείς οδηγίες αναφορικά με την υποχρέωση παροχής προσβάσιμου και διαφοροποιημένου εκπαιδευτικού και εξεταστικού υλικού, καθώς και με την εφαρμογή κατάλληλων προσαρμογών στη διαδικασία αξιολόγησης, στη βάση των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών και μαθητριών.

2.2.6.2. Παράλληλα, έχει ενεργοποιηθεί μηχανισμός εσωτερικής παρακολούθησης σε επίπεδο σχολικής μονάδας, με αξιοποίηση των υφιστάμενων ρόλων και δομών (Διεύθυνση, Βοηθός Διευθυντής Ειδικής Αγωγής, καθηγητής/τρια ΣΕΑ, συντονιστές ειδικοτήτων), με στόχο την ενίσχυση της συνεπούς εφαρμογής των προβλεπόμενων προσαρμογών και τη διασφάλιση ενιαίας παιδαγωγικής πρακτικής.

2.2.6.3. Επιπρόσθετα, παρέχεται στοχευμένη παιδαγωγική και τεχνική υποστήριξη προς τους/τις εκπαιδευτικούς, περιλαμβανομένης καθοδήγησης για τη διαφοροποίηση διδακτικού και εξεταστικού υλικού, την προσαρμογή εξεταστικών δοκιμίων και τη λειτουργική αξιοποίηση υποστηρικτικών εργαλείων.

2.2.6.4. Στο ίδιο πλαίσιο, έχουν ζητηθεί συγκεκριμένα τεκμήρια εφαρμογής (όπως δείγματα υλικού, τρόποι αξιολόγησης και σύντομη τεκμηρίωση των προσαρμογών), τα οποία αξιολογούνται υπηρεσιακά, ώστε να ενισχύεται η σαφής και τεκμηριωμένη εικόνα της πρακτικής εφαρμογής στα σχολεία.

2.2.6.5. Το Υπουργείο συνεχίζει τη συστηματική επικοινωνία και παρακολούθηση των σχολικών μονάδων και, όπου κρίνεται αναγκαίο, προβλέπεται η εμπλοκή των αρμόδιων Επιθεωρητών ειδικοτήτων, με σκοπό την παροχή περαιτέρω παιδαγωγικής καθοδήγησης και τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων προσαρμογών.

2.2.6.6. Παράλληλα, ενισχύεται η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, αναγνωρίζοντας ότι η ουσιαστική εφαρμογή πρακτικών συμπεριληπτικής εκπαίδευσης και η καλλιέργεια κοινής κουλτούρας στα σχολεία συνιστούν μια σύνθετη και διαρκή διαδικασία, η οποία απαιτεί χρόνο, συστηματική επιμόρφωση, συνεχή υποστήριξη και παρακολούθηση.

2.2.6.7. Η παροχή εύλογων προσαρμογών δεν αποτελεί μεμονωμένη ή αποσπασματική ενέργεια, αλλά διαδικασία σταδιακής ενδυνάμωσης των σχολικών μονάδων και των εκπαιδευτικών, χωρίς αυτό να αναιρεί την ανάγκη άμεσης και ουσιαστικής αντιμετώπισης κάθε περιστατικού που ανακύπτει.

3. Παράπονο υπ' αριθμό Α/Π 1404/2025

3.1. Περιγραφή παραπόνου

3.1.1. Το ζεύγος Χχ και Χχ κοινοποίησε στο Γραφείο μου επιστολή προς τις αρμόδιες Υπηρεσίες του ΥΠΑΝ, ημερομηνίας 10 Μαρτίου 2026, με αντικείμενο τον ισχυρισμό περί ελλιπούς στήριξης που λάμβανε η θυγατέρα τους, Χχ η οποία διαγνώστηκε με ΔΑΦ, στο μάθημα της Φυσικής, κατά τη φοίτησή της στο Γυμνάσιο Χ Λευκωσίας.

3.1.2. Αναλυτικότερα, οι παραπονούμενοι κατήγγειλαν την εκπαιδευτικό Φυσικής για παροχή μη προσβάσιμου εκπαιδευτικού υλικού προς το παιδί τους, χρήση διδακτικών μεθόδων που δεν ανταποκρίνονται στις εξατομικευμένες εκπαιδευτικές ανάγκες του και επίδειξη γενικότερης αδιαφορίας και απαξίωσης σε σχέση με τη μαθησιακή του πορεία και πρόοδο. Συνέπεια αυτού, όπως υποστηρίχθηκε, ήταν η αδυναμία παρακολούθησης και κατανόησης της διδακτέας ύλης από τη μαθήτριά, γεγονός που είχε αρνητικό αντίκτυπο στη συναισθηματική και ψυχική της κατάσταση.

3.1.3. Σύμφωνα με τους παραπονούμενους, παρόλο που οι ίδιοι κατέβαλαν προσπάθειες για επικοινωνία και συνεργασία με τη συγκεκριμένη εκπαιδευτικό, αυτές δεν τελεσφόρησαν. Στη βάση τούτου, υπέβαλαν αίτημα

προς την αρμόδια αρχή για αντικατάσταση της εκπαιδευτικού με άλλον/η εκπαιδευτικό κατά τη νέα σχολική χρονιά 2026-2027.

3.2.Διερεύνηση παραπόνου – Τοποθέτηση ΥΠΑΝ

3.2.1. Στα πλαίσια εξέτασης του ζητήματος, απευθύνθηκα, μέσω επιστολή μου, ημερομηνίας 03 Απριλίου 2026, στον Γενικό Διευθυντή ΥΠΑΝ, ο οποίος μου γνωστοποίησε τα κάτωθι:

3.2.1.1. Το ΥΠΑΝ έχει στη διάθεσή του υλικό που είχε δώσει η διδάσκουσα στη μαθήτριά, το οποίο περιλάμβανε:

- 51 σελίδες υλικού ειδικά διαμορφωμένου για τις ανάγκες του παιδιού, το οποίο παρήγαγε η συγκεκριμένη καθηγήτρια, και το οποίο υπάρχει στο τετράδιό του,
- το διαγώνισμα της μαθήτριάς, διαφοροποιημένο με βάση της ανάγκες και ικανότητές της και
- επαναληπτικό φυλλάδιο στην ενότητα των δυνάμεων, το οποίο ετοιμάστηκε από την εκπαιδευτικό για τη μητέρα του παιδιού, ώστε να μπορεί να του παράσχει βοήθεια στο σπίτι.

3.2.1.2. Δεδομένου ότι η μαθήτριά λαμβάνει στήριξη στο μάθημα της Φυσικής μία διδακτική περίοδο την εβδομάδα και κάνει μάθημα Φυσικής μόνο δύο περιόδους εβδομαδιαίως, το υλικό που έχει δοθεί κρίνεται επαρκές.

4. Θεσμικό πλαίσιο

4.1.Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

- 4.1.1.** Σκοπός της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες είναι η προαγωγή, προστασία και διασφάλιση της πλήρους και ισότιμης απόλαυσης όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών από όλα τα άτομα με αναπηρίες και η προώθηση του σεβασμού της εγγενούς αξιοπρέπειας².
- 4.1.2.** Όπως ορίζεται στη Σύμβαση, στα άτομα με αναπηρίες συμπεριλαμβάνονται άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, νοητικές, πνευματικές ή αισθητηριακές βλάβες, οι οποίες σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια δύνανται να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους³.
- 4.1.3.** Τα Κράτη Μέρη υποχρεούνται να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα που θα εξασφαλίζουν την παροχή εύλογων προσαρμογών, με σκοπό την απαγόρευση και την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω αναπηρίας και την προώθηση της ισότητας⁴.
- 4.1.4.** Ως «εύλογη προσαρμογή» νοείται η «*αναγκαία και κατάλληλη τροποποίηση και προσαρμογές οι οποίες δεν επιβάλλουν δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος, όπου χρειάζεται σε μια ειδική περίπτωση, προκειμένου να διασφαλίσει στα ΑμεΑ την απόλαυση ή άσκηση σε ίση βάση με τους άλλους όλα τα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες*»⁵.
- 4.1.5.** Περαιτέρω, η Σύμβαση ορίζει ως «*διάκριση με βάση την αναπηρία*» την «*οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμό ή περιορισμό με βάση την αναπηρία, η οποία έχει σκοπό ή αποτέλεσμα την παρεμπόδιση ή ακύρωση της*

² Άρθρο 1 (Σκοπός) της Σύμβασης

³ Άρθρο 1 (Σκοπός) της Σύμβασης

⁴ Άρθρο 5 (Ισότητα και Μη Διάκριση) της Σύμβασης

⁵ Άρθρο 2 (Ορισμοί) της Σύμβασης

αναγνώρισης, απόλαυσης ή ενάσκησης, επί ίσοις όροις των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, ατομικό ή οποιοδήποτε άλλο πεδίο. Περιλαμβάνει όλες τις μορφές διάκρισης, συμπεριλαμβανομένης της άρνησης εύλογης προσαρμογής»⁶.

4.1.6. Ειδικότερα, σε σχέση με τα παιδιά με αναπηρίες, η Σύμβαση αναγνωρίζει το δικαίωμά τους στην πλήρη απόλαυση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, σε ίση βάση με τα υπόλοιπα παιδιά. Το, δε, συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να είναι πρωταρχικής σημασίας σε όλες τις ενέργειες που αφορούν στα παιδιά με αναπηρίες⁷.

4.1.7. Το άρθρο 24 της Σύμβασης κατοχυρώνει το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες στην εκπαίδευση σε ίση βάση με άλλους. Ειδικότερα, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο:

«1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες στην εκπαίδευση. Με σκοπό την άσκηση του δικαιώματος αυτού, χωρίς διακρίσεις και βάσει των ίσων ευκαιριών, τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ένα εκπαιδευτικό σύστημα ένταξης, σε όλα τα επίπεδα και δια βίου μάθηση που αποσκοπούν:

α. Στην πλήρη ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και του αισθήματος αξιοπρέπειας και αυτοεκτίμησης και την ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και της ανθρώπινης ποικιλομορφίας,

β. Στην ανάπτυξη, από τα άτομα με αναπηρίες, της προσωπικότητάς τους, των δεξιοτήτων και της δημιουργικότητάς τους, καθώς επίσης και

⁶ Άρθρο 2 (Ορισμοί) της Σύμβασης

⁷ Άρθρο 7 (Παιδιά με Αναπηρία) της Σύμβασης

των πνευματικών και φυσικών ικανοτήτων τους, στο μέγιστο δυναμικό τους,

γ. Στη δυνατότητα των ατόμων με αναπηρίες να συμμετέχουν αποτελεσματικά σε μια ελεύθερη κοινωνία.

2. Για την εξασφάλιση του δικαιώματος αυτού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι:

α. Τα άτομα με αναπηρίες δεν αποκλείονται από το γενικό εκπαιδευτικό σύστημα βάσει της αναπηρίας και ότι τα παιδιά με αναπηρίες δεν αποκλείονται από την ελεύθερη και υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση ή από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, βάσει της αναπηρίας,

β. Τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να έχουν πρόσβαση σε μια ενιαία, ποιοτική και ελεύθερη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε ίση βάση με τους άλλους, στις κοινότητες στις οποίες ζουν,

γ. Παρέχεται εύλογη προσαρμογή για τις απαιτήσεις του ατόμου,

δ. Τα άτομα με αναπηρίες λαμβάνουν την υποστήριξη που απαιτείται, μέσα στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα, προκειμένου να διευκολυνθεί η αποτελεσματική εκπαίδευσή τους,

ε. Παρέχονται αποτελεσματικά εξατομικευμένα μέτρα υποστήριξης, σε περιβάλλοντα που μεγιστοποιούν την ακαδημαϊκή και κοινωνική ανάπτυξη, σύμφωνα με το στόχο της πλήρους ενσωμάτωσης.

(...)

4. Προκειμένου να βοηθήσουν τη διασφάλιση της άσκησης του δικαιώματος αυτού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα, προκειμένου να προσλαμβάνουν εκπαιδευτικούς,

συμπεριλαμβανομένων και των δασκάλων με αναπηρίες, που κατέχουν τα τυπικά προσόντα στη νοηματική γλώσσα και / ή στη Μπράιλ και να εκπαιδεύουν τους επαγγελματίες και το προσωπικό που απασχολούνται σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης. Μια τέτοια κατάρτιση θα ενσωματώνει ευαισθητοποίηση για την αναπηρία και τη χρήση κατάλληλων βελτιωμένων και εναλλακτικών τρόπων, μέσων και μορφών επικοινωνίας, εκπαιδευτικών τεχνικών και υλικών, για να υποστηριχθούν τα άτομα με αναπηρίες.»

4.2.Γενικό Σχόλιο με αρ. 4 (2016) της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, αναφορικά με το δικαίωμα στη συμπεριληπτική εκπαίδευση

4.2.1. Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες έχει διευκρινίσει ότι, συναφώς με το άρθρο 9 της Σύμβασης που αφορά στην προσβασιμότητα, το σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα κτίρια, τις πληροφορίες, τα επικοινωνιακά και εκπαιδευτικά εργαλεία και μέσα, τη διδακτέα ύλη και το εκπαιδευτικό υλικό, όπως επίσης και τις μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης θα πρέπει να είναι προσβάσιμο σε όλους και όλες, χωρίς διακρίσεις⁸.

4.2.2. Όπως επεξηγείται, η ποιοτική συμπεριληπτική εκπαίδευση προϋποθέτει την ύπαρξη και εφαρμογή μεθόδων αξιολόγησης και παρακολούθησης της προόδου, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι μαθητές και μαθήτριες με αναπηρίες⁹.

4.2.3. Διευκρινίζεται, δε, ότι τα παραδοσιακά συστήματα αξιολόγησης, τα οποία χρησιμοποιούν τυποποιημένα μέσα επίδοσης, ως τον μοναδικό δείκτη

⁸ Παράγραφος 22

⁹ Παράγραφος 74

επιτυχίας, ενδέχεται να θέτουν σε μειονεκτική θέση τους μαθητές και τις μαθήτριες με αναπηρίες. Αντιθέτως, με κατάλληλες μεθοδολογίες διδασκαλίας, εξατομικευμένη υποστήριξη και προσαρμογές, όλα τα προγράμματα μπορούν να προσαρμοστούν, ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες όλων των μαθητών/τριών¹⁰.

4.2.4. Περαιτέρω, η Επιτροπή ενθαρρύνει τα Κράτη Μέρη να υιοθετήσουν την προσέγγιση του καθολικού σχεδιασμού για τη μάθηση, που συνίσταται στην οικοδόμηση προσαρμόσιμων μαθησιακών περιβαλλόντων και στην ανάπτυξη της διδασκαλίας κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ποικίλες ανάγκες των μαθητών/τριών. Η εν λόγω προσέγγιση περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη δημιουργία ευέλικτων τρόπων μάθησης, τη διατήρηση υψηλών προσδοκιών για όλους τους μαθητές και όλες τις μαθήτριες της τάξης, την ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών ώστε να σκέφτονται διαφορετικά και την εστίαση στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Παράλληλα, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της διδακτέας ύλης πρέπει να γίνεται με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις κάθε μαθητή/τριας, ενώ οι τυποποιημένες αξιολογήσεις πρέπει να αντικατασταθούν από ευέλικτες και πολλαπλές μορφές αξιολόγησης, λαμβάνοντας υπόψη και την ατομική προόδου προς την επίτευξη των στόχων¹¹.

4.2.5. Υπογραμμίζεται, τέλος, η ανάγκη όπως τα Κράτη Μέρη δρομολογήσουν διαδικασίες επιμόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης του συνόλου των εκπαιδευτικών σε θέματα βασικών δεξιοτήτων και αξιών, παροχής εξατομικευμένης διδασκαλίας και χρήσης ποικίλων διδακτικών μεθόδων και μορφών επικοινωνίας, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν επαρκώς στις απαιτήσεις και προκλήσεις της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης¹².

¹⁰ Παράγραφος 74

¹¹ Παράγραφος 26

¹² Παράγραφος 71

4.2.6. Πέραν της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού, τα Κράτη Μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν την παροχή εκπαίδευσης προς τους εμπλεκόμενους φορείς σε σχέση με τις υποχρεώσεις τους απέναντι στα άτομα με αναπηρίες. Οι δεξιότητες, οι γνώσεις και η κατανόηση που απαιτούνται για την εφαρμογή πολιτικών και πρακτικών συμπεριληπτικής εκπαίδευσης περιλαμβάνουν: κατανόηση της έννοιας του δικαιώματος σε συμπεριληπτική εκπαίδευση και των στόχων του, γνώση της σχετικής διεθνούς και εθνικής νομοθεσίας και πολιτικής, ανάπτυξη τοπικών σχεδίων συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, συνεργασία και συμπράξεις, υποστήριξη, καθοδήγηση και εποπτεία των τοπικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, παρακολούθηση και αξιολόγηση¹³.

4.3.Ο περί Ατόμων με Αναπηρίες Νόμος του 2000 [Ν. 127(Ι)/2000]

4.3.1. Το άρθρο 3 του Νόμου (Αρχή της ίσης μεταχείρισης και της μη διάκρισης) ορίζει ότι:

«Κατά την εφαρμογή του παρόντος Νόμου εφαρμόζεται η αρχή της ίσης μεταχείρισης των ατόμων με αναπηρία, η οποία συνίσταται στην απουσία οποιασδήποτε διάκρισης σε βάρος οποιουδήποτε προσώπου λόγω αναπηρίας».

4.3.2. Το άρθρο 4 του Νόμου (Βασικά δικαιώματα) αναγνωρίζει το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες στην εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στην εν λόγω διάταξη:

¹³ Παράγραφος 73

«4.-(1) Κάθε άτομο με αναπηρία έχει δικαίωμα για ανεξάρτητη διαβίωση, για πλήρη ένταξη στην κοινότητα και για ισότητα συμμετοχής στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου.

(2) Άνευ επηρεασμού της γενικότητας του εδαφίου (1) άτομα με αναπηρίες έχουν τα πιο κάτω δικαιώματα:

(...)

(δ) πρόσβαση στην ενταγμένη εκπαίδευση σύμφωνα με τις ανάγκες τους·
(...)»

4.3.3. Σύμφωνα με το άρθρο 9 του Νόμου (Αρχή της εύλογης προσαρμογής και αδικήματα), «εύλογη προσαρμογή» σημαίνει τις αναγκαίες και κατάλληλες τροποποιήσεις και προσαρμογές που δεν επιβάλλουν δυσανάλογη ή αδικαιολόγητη επιβάρυνση, όπου είναι αναγκαίο σε συγκεκριμένη περίπτωση, για να διασφαλίζεται σε άτομα με αναπηρίες η απόλαυση ή η άσκηση σε ίση βάση με άλλους, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών:

Νοείται ότι η επιβάρυνση δεν είναι δυσανάλογη όταν αντισταθμίζεται επαρκώς με μέτρα λαμβανόμενα στο πλαίσιο της πολιτικής του κράτους υπέρ των ατόμων με αναπηρία».

4.3.4. Το άρθρο 9Γ του Νόμου (Εξωδικαστική προστασία) παρέχει το δικαίωμα σε κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται από παράβαση του Νόμου σε σχέση με διακριτική μεταχείριση, να υποβάλλει σχετικό παράπονο στον Επίτροπο Διοίκησης, ο οποίος έχει αρμοδιότητα να εξετάζει το παράπονο σύμφωνα με τον *περί Καταπολέμησης των Φυλετικών και Ορισμένων άλλων Διακρίσεων (Επίτροπος) Νόμο του 2004 (Ν. 42(Ι)/2004)*.

4.4.Ο περί Αγωγής και Εκπαίδευσης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες Νόμος του 1999 (Ν. 113(I)/1999)

4.4.1. Σύμφωνα με το Άρθρο 18 του Νόμου (Φοίτηση σε συνηθισμένο σχολείο):

«(1) Παιδιά για τα οποία έχει προσδιοριστεί ειδική αγωγή και εκπαίδευση φοιτούν σε συνηθισμένα σχολεία με κατάλληλες υποδομές, σύμφωνα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Υπουργείου, προσαρμοσμένο στις δικές τους ανάγκες και στο εξατομικευμένο πρόγραμμά τους.

(2) (2) Ο Υπουργός μεριμνά-

(...)

(β) για τη διασφάλιση της ενημέρωσης, πριν από την έναρξη της σχολικής χρονιάς αλλά και οποτεδήποτε αυτό κριθεί σκόπιμο, με σεμινάρια, διαλέξεις ή με κάθε άλλο τρόπο των εκπαιδευτικών που εμπλέκονται, αμέσως ή εμμέσως, στην εκπαίδευση παιδιών για τα οποία προσδιορίστηκε ειδική αγωγή και εκπαίδευση

(4)(α) Παιδιά για τα οποία έχει προσδιοριστεί ειδική αγωγή και εκπαίδευση υποβάλλονται σε εξετάσεις και σε διαγωνίσματα του ίδιου επιπέδου και απαιτήσεων όπως και για τους υπόλοιπους μαθητές, που προνοούνται από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, **προσαρμοσμένα στις επιστημονικά αξιολογημένες ειδικές τους ανάγκες.**

(β) Το Υπουργικό Συμβούλιο εκδίδει Κανονισμούς μέσα σε έξι μήνες από την έναρξη της ισχύος του παρόντος Νόμου, οι οποίοι προσδιορίζουν τις αναγκαίες προσαρμογές για κάθε περίπτωση. (...)»

4.5.Οι περί Αγωγής και Εκπαίδευσης Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες Κανονισμοί του 2001

4.5.1. Ο Κανονισμός 61 αναφέρεται στις αναγκαίες προσαρμογές στον τρόπο εξέτασης των εξεταζόμενων. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι:

(1) Η παροχή κατά τις εξετάσεις ειδικών διευκολύνσεων πρέπει να βασίζεται—

(α) Στο λεπτομερή καθορισμό των διευκολύνσεων ανάλογα με τις ανάγκες και ιδιαιτερότητες του κάθε εξεταζόμενου,

(β) στη μη προσφορά στον εξεταζόμενο οποιουδήποτε πλεονεκτήματος ή προβαδίσματος ή προνομιακής μεταχείρισης έναντι των κανονικώς εξεταζόμενων μαθητών, και

γ) στη διασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της εξέτασης.

(2) Η παροχή των πιο πάνω ειδικών διευκολύνσεων, όσο είναι εφικτό, δεν πρέπει να συνεπάγεται τη διαφοροποίηση της διαδικασίας της διόρθωσης των γραπτών, εκτός από τις περιπτώσεις όπου τέτοια διαφοροποίηση δεν αντίκειται προς την φύση και τις κατ'ιδίαν απαιτήσεις του εξεταζόμενου θέματος».

4.6. Οι περί Λειτουργίας των Δημόσιων Σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης Κανονισμοί του 2017 μέχρι 2025

4.6.1. Το εδάφιο 14 του Κανονισμού 30 (Καθήκοντα καθηγητών και εκπαιδευτικών) προνοεί ότι το εκπαιδευτικό προσωπικό, ακολουθώντας το αναλυτικό πρόγραμμα και τις σχετικές οδηγίες του ΥΠΑΝ, «είναι υπεύθυνο

για τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας σε τάξεις μικτής ικανότητας με τρόπο που να απευθύνεται και στις δυνατότητες ατόμων με αναπηρίες ή παιδιών ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης που φοιτούν στις τάξεις και στα τμήματα αυτά».

4.7.Οδηγίες ΥΠΑΝ και Γενικές Οδηγίες Προσαρμογής Εξεταστικών Δοκιμών για Παιδιά Ειδικής Αγωγής

4.7.1. Στο πλαίσιο της μεταξύ μας αλληλογραφίας κατά τη διερεύνηση του παραπόνου με αριθμό Α/Π 1404/2025, το ΥΠΑΝ μου κοινοποίησε την επιστολή που απέστειλε προς το υπό αναφορά Γυμνάσιο, ημερομηνίας 05 Μαΐου 2025, στην οποία καταγράφεται η διαδικασία παραγωγής και ελέγχου της εγκυρότητας των διαφοροποιημένων εξεταστικών δοκιμών των τελικών εξετάσεων.

4.7.2. Παρατίθεται επιγραμματικά το περιεχόμενο της εν λόγω επιστολής:

- Τα εξεταστικά δοκίμια ετοιμάζονται από τους/τις διδάσκοντες/ουσες εκπαιδευτικούς του μαθητή, **κατόπιν επικοινωνίας με τους/τις καθηγητές/τριες που στηρίζουν ατομικά τον μαθητή.**
- Κατά την ετοιμασία του εξεταστικού δοκιμίου, αξιοποιείται το Κείμενο Πολιτικής του ΥΠΑΝ.
- Το εξεταστικό δοκίμιο αποστέλλεται από τον/την Διευθυντή/τρια του σχολείου στο γραφείο του Γενικού Επιθεωρητή Μέσης Εκπαίδευσης για έλεγχο και, κατόπιν ολοκλήρωσης του ελέγχου, προωθείται στον/στην Διευθυντή/ντρια του σχολείου με τις απαραίτητες διορθώσεις, στις οποίες οφείλει να προβεί ο/η εκπαιδευτικός.

4.7.3. Πέραν των ως άνω οδηγιών προς το σχολείο, το ΥΠΑΝ επισύναψε στην επιστολή προς το σχολείο και τις **Γενικές Οδηγίες Προσαρμογής Εξεταστικών Δοκιμίων για Παιδιά Ειδικής Αγωγής**, οι οποίες περιλαμβάνουν τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές για τη διαμόρφωση του εξεταστικού δοκιμίου κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες του/της μαθητή/τριας και στο εξατομικευμένο πρόγραμμά του/της.

4.8.Αναθεωρημένη Στρατηγική για την Αναπηρία 2024-2028¹⁴

4.8.1. Ένας εκ των θεματικών πυλώνων της Εθνικής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2024-2028 και του σχετικού Εθνικού Σχεδίου Δράσης είναι αυτός της ενιαίας και συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, το περιεχόμενο του οποίου διαμορφώθηκε επί τη βάση των προνοιών της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

4.8.2. Όπως ορίζεται στο κείμενό της, «γενικός στρατηγικός στόχος της Κυπριακής Δημοκρατίας για την Ενιαία και Συμπεριληπτική Εκπαίδευση είναι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας νομοθεσίας, η οποία θα συμπεριλαμβάνει όλους τους μαθητές και όλες τις μαθήτριες, παρέχοντάς τους τις εύλογες προσαρμογές που χρειάζονται, ώστε το σχολείο να προσφέρει ποιοτική και συμπεριληπτική εκπαίδευση».

4.8.3. Στους ειδικότερους στόχους της Εθνικής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2024-2028 περιλαμβάνονται η ανάπτυξη, η επιμόρφωση και η ποιοτική αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης. Ως δείκτες μέτρησης των αποτελεσμάτων έχουν καθοριστεί ο αριθμός του εκπαιδευτικού προσωπικού, το ποσοστό συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα, το επίπεδο ικανοποίησης των εκπαιδευτικών μετά τη

¹⁴ <https://www.gov.cy/media/sites/7/2025/07/Εθνική-Στρατηγική-και-Εθνικό-Σχέδιο-Δράσης-2024-2028-2.pdf>

συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά προγράμματα, η συχνότητα των επιμορφώσεων και το ποσοστό τοποθέτησης εξειδικευμένου προσωπικού ανά σχολική μονάδα.

- 4.8.4.** Νέες δράσεις που προωθούνται μέσω του Εθνικού Σχεδίου Δράσης προς υλοποίηση των ως άνω στόχων αποτελούν, μεταξύ άλλων, η επιμόρφωση διευθυντών/ντριών, βοηθών διευθυντών/ντριών, ειδικών εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικών σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης σε θέματα που αφορούν στην ενιαία και συμπεριληπτική εκπαίδευση, στα χαρακτηριστικά των παιδιών με διαφορετικές μορφές αναπηρίας, στη διαφοροποιημένη διδασκαλία και αξιολόγηση επίδοσης και στον χειρισμό της αποκλίνουσας συμπεριφοράς.

4. Διαπιστώσεις - Συμπεράσματα

- 4.1.** Κοινή συνιστώσα των υπό εξέταση παραπόνων είναι οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν τα δύο παιδιά στο πλαίσιο της φοίτησής τους στο Γυμνάσιο, οι οποίες εστιάζονταν, αφενός στην ελλιπή υποστήριξη από το εκπαιδευτικό προσωπικό κατά τη διδασκαλία του μαθήματος και αφετέρου στην έλλειψη προσβασιμότητας του εκπαιδευτικού υλικού και εξεταστικού δοκιμίου. Αποτελέσματα αυτών ήταν, στην πρώτη περίπτωση, η αδυναμία του μαθητή να ολοκληρώσει το σύνολο των ασκήσεων του εξεταστικού δοκιμίου, με συνεπακόλουθο την αξιολόγησή του με χαμηλή βαθμολογία, και στη δεύτερη περίπτωση, η αδυναμία της μαθήτριας να κατανοήσει τη διδακτέα ύλη και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του μαθήματος.
- 4.2.** Κατόπιν μελέτης του συνόλου των στοιχείων που τέθηκαν ενώπιόν μου, τόσο από τους γονείς των δύο παιδιών, όσο και από την αρμόδια αρχή, και στη βάση του προαναφερόμενου θεσμικού πλαισίου, σημειώνω τα κάτωθι:

- 4.3. Στην περίπτωση του μαθητή, το ζήτημα που απασχόλησε δεν ήταν η άρνηση παροχής διαφοροποιημένου εξεταστικού δοκιμίου, αλλά η πλημμελής εκπλήρωση της εν λόγω υποχρέωσης. Η, δε, πλημμέλεια φαίνεται να οφειλόταν αφενός στην παράλειψη ή ελλιπή επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ της εκπαιδευτικού της τάξης και των εκπαιδευτικών στήριξης, και αφετέρου στην άγνοια ή ανεπαρκή γνώση ως προς τις επιμέρους παραμέτρους και κριτήρια, τα οποία έπρεπε να ληφθούν υπόψη, ώστε το εξεταστικό δοκίμιο να καταστεί προσβάσιμο για τον συγκεκριμένο μαθητή.
- 4.4. Το γεγονός, δε, ότι το υπό αναφορά εξεταστικό δοκίμιο δεν ήταν κατάλληλα και επαρκώς προσαρμοσμένο στις εξατομικευμένες ανάγκες του μαθητή, διαπίστωση στην οποία, όπως προλέχθηκε, κατέληξαν, τόσο η καθηγήτρια στήριξης, όσο και ο μεταγραφέας, δεν φαίνεται να αμφισβητείται από το ΥΠΑΝ.
- 4.5. Ερωτήματα, ωστόσο, εγείρονται στην περίπτωση της μαθήτριας, καθότι οι θέσεις των παραπονουμένων και του ΥΠΑΝ είναι αντιφατικές μεταξύ τους. Ειδικότερα, παρόλο που το ΥΠΑΝ διατείνεται ότι η στήριξη που λάμβανε η μαθήτρια ήταν επαρκής, βασίζοντας αυτή του την κρίση σε αριθμό υποστηρικτικού υλικού που δόθηκε στη μαθήτρια και στη μητέρα της, εντούτοις έντονο προβληματισμό προκαλεί η αρχική επιστολή των γονέων προς τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου, σύμφωνα με την οποία οι ίδιοι εξέφραζαν, όχι μόνο ανησυχίες αναφορικά με την καταλληλότητα και επάρκεια της γενικότερης στήριξης του παιδιού στο συγκεκριμένο μάθημα, αλλά και σφοδρές αντιρρήσεις στο ενδεχόμενο η καταγγελλόμενη εκπαιδευτικός να παραμείνει εκπαιδευτικός του και τη νέα σχολική χρονιά.
- 4.6. Ως εκ τούτου, παρότι δεν δύναμαι υπό τις περιστάσεις να εξάγω ασφαλή συμπεράσματα ως προς το κατά πόσο η υποστήριξη που λάμβανε η

μαθήτρια ήταν επαρκής ή όχι, δεν μπορώ να αγνοήσω ή/και να υποβαθμίσω τη θέση των παραπονουμένων, οι οποίοι μάλιστα, κατά τα λοιπά, εκφράσθηκαν με θετικά λόγια για το βαθμό στήριξης και αποδοχής που παρείχαν οι άλλοι/άλλες καθηγητές/τριές του σχολείου προς τη θυγατέρα τους.

4.7. Εξ αφορμής των πιο πάνω διαπιστώσεων / ,σημειώνονται τα ακόλουθα :

4.8. Το ζήτημα της παροχής των αναγκαίων και κατάλληλων διευκολύνσεων, διαφοροποιήσεων και προσαρμογών προς τους μαθητές και μαθήτριες με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά τη φοίτησή τους στο σχολικό πλαίσιο απασχολεί διαχρονικά το Γραφείο μου. Ειδικότερα, σε σχέση με τις πτυχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και της σχολικής αξιολογικής διαδικασίας, δεν είναι λίγες οι φορές που γονείς προσφεύγουν στο Γραφείο μου, καταγγέλλοντας περιστατικά παροχής μη προσβάσιμου εκπαιδευτικού υλικού και εξεταστικών δοκιμίων προς τα παιδιά τους. Το γεγονός αυτό με υποχρεώνει να τοποθετηθώ δημόσια επί του θέματος.

4.9. Η διαφοροποιημένη διδασκαλία, η προσαρμοσμένη παιδαγωγική μεθοδολογία και τα προσβάσιμα εξεταστικά δοκίμια συνιστούν μορφές εύλογων προσαρμογών που οι σχολικές μονάδες οφείλουν να παρέχουν στους μαθητές/τριες με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ώστε να διασφαλίζεται η ισότιμη πρόσβασή τους στη μαθησιακή, εξεταστική και αξιολογική διαδικασία και κατ' επέκταση η σφαιρική πραγμάτωση του κατοχυρωμένου δικαιώματός τους στην εκπαίδευση.

- 4.10.** Η απουσία των υποστηρικτικών αυτών μηχανισμών ή η ατελής εφαρμογή τους αποτελεί τροχοπέδη στην ομαλή παρακολούθηση και κατανόηση της διδακτέας ύλης, ενώ, παράλληλα, στερεί από τους μαθητές/τριες με αναπηρίες την ευκαιρία να αποδώσουν στο μέγιστο των δυνατοτήτων τους εντός του εξεταστικού πλαισίου. Το γεγονός αυτό θέτει τα εν λόγω άτομα σε μειονεκτική θέση έναντι των συνομήλικών τους, εντείνοντας την ήδη υπάρχουσα ευαλωτότητά τους και πυροδοτώντας αισθήματα ματαίωσης και απόρριψης.
- 4.11.** Σε προγενέστερη, δε, τοποθέτησή μου¹⁵, την οποία υιοθετώ εκ νέου, είχα επισημάνει ότι η μη παροχή διαφοροποιημένου εξεταστικού δοκιμίου, ως μορφή εύλογων και εξατομικευμένων προσαρμογών, προσκρούει στις πρόνοιες της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και ισοδυναμεί με απαγορευμένη διάκριση εις βάρος των μαθητών/τριών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και δυσμενή μεταχείρισή τους.
- 4.12.** Και αυτό γιατί η άρνηση ή η αποτυχία παροχής των αναγκαίων εύλογων προσαρμογών, παρεμποδίζει την ενάσκηση και την απόλαυση του δικαιώματός τους στην εκπαίδευση, επί ίσοις όροις με τους συμμαθητές και συμμαθήτριές τους.
- 4.13.** Στο σημείο αυτό να αναφέρω την αναγνώριση από το ΥΠΑΝ, της ανάγκης βελτίωσης και ενίσχυσης των διαδικασιών που διέπουν το υπό αναφορά ζήτημα. Οι επί μέρους πρωτοβουλίες και δράσεις που έχουν τεθεί σε

¹⁵ Έκθεση Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφορικά με διάκριση λόγω αναπηρίας λόγω της άρνησης παροχής εύλογων προσαρμογών σε μαθητή με αναπηρία κατά τις Παγκύπριες Εξετάσεις Πρόσβασης, 21 Μαρτίου 2022, Α/Π 2567/2021

τροχιά υλοποίησης, με βάση την εκτενή ενημέρωση που έλαβα, όπως είναι η ενεργοποίηση μηχανισμού εσωτερικής παρακολούθησης και η επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού, βαίνουν σαφώς όχι μόνο προς την ορθή κατεύθυνση αλλά και την ουσιαστική προϋπόθεση για την εφαρμογή των εύλογων προσαρμογών ως προϋπόθεση της συμπερίληψης για ποιοτική εκπαίδευση και μη διάκρισης.

Εισηγήσεις:

- 4.14.** Λόγω της σοβαρότητας του θέματος και ενόψει της έναρξης της νέας σχολικής χρονιάς, κρίνω σκόπιμο όπως υποβάλω την παρούσα Έκθεση στη Υπουργό Παιδείας Αθλητισμού και Νεολαίας, επισημαίνοντας την ανάγκη για αυστηρή εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας που αφορά την συμπερίληψη με την λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων και ενεργειών από όλο το διδακτικό και μη προσωπικό του Υπουργείου και συμμόρφωση των επιμέρους φορέων και ατόμων στις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή.
- 4.15.** Ως εκ τούτου εισηγούμαι όπως το **ΥΠΑΝ εντατικοποιήσει τις προσπάθειες που καταβάλλει σε επίπεδο επιμόρφωσης και κατάρτισης του εκπαιδευτικού προσωπικού όλων των βαθμίδων σε θέματα και πρακτικές που άπτονται της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.**

- 4.16. Προς τον σκοπό αυτό, εισηγούμαι περεταίρω να εξεταστεί το ενδεχόμενο να καταστεί υποχρεωτική η παρακολούθηση αριθμού σχετικών επιμορφωτικών σεμιναρίων.
- 4.17. Τέλος, θα πρέπει να θεσμοθετηθεί και, κατ' επέκταση να μπορεί να αξιολογείται και να ελέγχεται, πιθανώς μέσω της κατάρτισης κατάλληλου πρωτοκόλλου, η ουσιαστική συνεργασία και ο αποτελεσματικός συντονισμός μεταξύ του Υπουργείου, των αρμόδιων Διευθύνσεων και των σχολικών μονάδων, ώστε να αποφευχθεί η επανάληψη παρόμοιων περιστατικών, μη συνεννόησης καθηγήτριας τάξης και καθηγήτριας στήριξης, και να διασφαλισθεί ότι οι μαθητές και μαθήτριες με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες λαμβάνουν στην πράξη όλες τις απαραίτητες διευκολύνσεις και προσαρμογές κατά τη σχολική εμπειρία.

Μαρία Στυλιανού-Λοττίδη

Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Ανεξάρτητος Μηχανισμός Προώθησης, Προστασίας και Παρακολούθησης της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Φορέας Ισότητας και Καταπολέμησης των Διακρίσεων